

วัดเจดีย์หลวง : สัปปายะอารามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงใหม่ Chedi Luang Temple: Various Monastery for Buddhist Tourism in Chiang Mai

ธนพร เรือนคำ¹ และประทีป พิษทองกลาง²

Tanaporn Ruenkhum¹ and Prateep Peuchthonglang²

¹มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

¹Mahamakut Wittayalai University, Lanna Campus

E-mail: kruair9@gmail.com ; ORCID: 0000-0003-4508-4204

²คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

²Faculty of Business Administration and Arts, Rajamangala University of Technology Lanna

²Corresponding author e-mail: Chaijaipra@rmutl.ac.th; ORCID: 0000-0001-9000-2090

Received 15/02/2024 | Revised 04/03/2024 | Accepted 04/03/2024

บทความวิจัย (Research Article)

บทคัดย่อ

วัดเจดีย์หลวง หรือ โชติการามวิหาร ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมื่อปีพุทธศักราช 1934 พระเจ้าแสนเมืองมาทรงสถาปนาวัดเจดีย์หลวง และสร้างพระเจดีย์หลวงเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้พญากือนา พระราชบิดา แต่สร้างไม่เสร็จ พระนางเจ้าติโลกราชราชเทวี พระมเหสีของพญาเมืองมา ก่อสร้างต่อจนแล้วเสร็จ ในรัชสมัยพญาสามฝั่งแกน เรียกว่า “กุ่หลวง” มีการปฏิสังขรณ์ ปิดทองภายในซุ้มจระนม สร้างหอพระแก้ว และอัญเชิญพระแก้วมรกตลงมาประดิษฐาน สร้างมหาวิหาร ในที่สุดเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในปีพุทธศักราช 2088 ยอดพระเจดีย์หลวงก็พังทลายลงมา จนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและกลายเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติในปัจจุบัน วัดเจดีย์หลวงนอกจากมีโบราณสถานและเป็นวัดที่สำคัญในเชียงใหม่แล้ว ยังเป็นที่จารึกจำพรรษาของพระป่าสายกรรมฐานฝ่ายธรรมยุติกนิกายหลายรูป เช่น หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นต้น บทความนี้จะนำเสนออัตลักษณ์ จุดเด่นของโบราณสถานสำคัญของวัดเจดีย์หลวงรวิหาร รวมถึงสถานที่ที่มีความสัมพันธ์กับพระป่าสายกรรมฐานที่มาจำพรรษาในอารามแห่งนี้ โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องสัปปายะ 7 มาอธิบายเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาอารามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาตามหลักสัปปายะในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

คำสำคัญ: วัดเจดีย์หลวง, สัปปายะอาราม, เชียงใหม่, การท่องเที่ยวเชิงศาสนา

Abstract

Wat Chedi Luang or ChotikaramViharn according to historical evidence in the year 1934, King San Mueang Ma established Wat Chedi Luang and built the Chedi Luang to dedicate the charity to Phaya Kue Na; his father but not finished. Queen Tilokjuda

ratchathewi, the wife of Phaya Muang Ma continued construction until completed. During the reign of Phaya Sam Fang Gan called "Ku Luang" has been restored gilding inside the Charanam arch and build a sanctuary for the emerald Buddha to enshrine. In 2088, a great earthquake occurred, the top of the Chedi Luang has collapsed. It becomes a distinctive identity and has become a draw to the attention of tourists both Thai and foreign until now. Wat Chedi Luang, in addition to having an ancient site and an important temple in Chiang Mai. It is also a place of pilgrimage for many religious monks, such as Luang Pu Man Phuritatto, etc. This article will present an identity, highlights of important archaeological sites of Wat Chedi Luang Worawihan. Including a place that is related to the meditation forest that came to stay in this monastery by using the conceptual framework of Sappaya 7 to propose the development of monasteries for Buddhist tourism based on Sappaya in Chiang Mai Province.

Keywords: Wat Chedi Luang, Various Monastery, Chiang Mai, Buddhist Tourism

บทนำ

แหล่งท่องเที่ยวตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกในจังหวัดเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวง เป็นวัดหนึ่งในจำนวน 8 วัดที่มีชื่ออยู่ในพุทธทำนายตามคัมภีร์ใบลานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับวัดกุคำ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการคัดลอกไว้เป็นภาษาล้านนา มีความยาว 12 ผูก หรือ 12 กัณฑ์ และในผูกที่ 9 มีการกล่าวถึงคำทำนายของพระพุทธเจ้าว่าที่แห่งนี้เป็นสมัยที่พระองค์เสด็จประทับใต้ต้นไม้ต้นหนึ่ง กตัญญู ชูขึ้น (2525) กล่าวไว้ว่าพระองค์ทำนายว่าต่อไปจะเป็นมหานคร คือเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน และภายภาคหน้าพระพุทธศาสนาจะรุ่งเรือง จะเกิดมหาอาราม 8 แห่ง ได้แก่ บุปผาราม (วัดสวนดอก) เวฬุวันอาราม (วัดกุเต้า) วัดบุพพาราม อโศการาม (วัดป่าแดง) พิชาราม (วัดศรีเกิด) สังฆาราม (วัดเชียงใหม่) นันทอาราม (วัดนันทา) และโชติการาม (วัดเจดีย์หลวง)

จะเห็นได้ว่าวัดเจดีย์หลวงมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าตั้งแต่สมัยพุทธกาล และมีศาสนสถานที่น่าสนใจหลายอย่างที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ เช่น พระธาตุเจดีย์หลวง พระวิหารหลวง พระอัฐฐารส (พระประธานในพระวิหารหลวง) วิหารเสาอินทขิล (เสากลางเมืองเชียงใหม่) วิหารหลวงปู่มั่น วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์ บ่อเปิง พระมหาสังกัจจายนะ กุฎภัณฑ์ และวิหารพระพุทธไสยาสน์ หรือพระนอน หอธรรมและพิพิธภัณฑ์วัดเจดีย์หลวง ยิ่งไปกว่านั้นภายในวัดยังมีพระเถรมาพักอาศัยจำนวนมากจากทุกสารทิศ ขมรมกัลยาณธรรม (2549)กล่าวว่า โดยมีหลวงปู่มั่น อดีตเจ้าอาวาสที่เป็นพระปาสายกรรมฐานมาวางรากฐานคณะธรรมยุตในเชียงใหม่ เนื่องจากสมัยก่อนที่หลวงปู่มั่นจะมาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดนี้ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันโท จันทร) วัดบรมนิวาส ได้ปรับปรุงวัดเจดีย์หลวงซึ่งเป็นวัดร้างขึ้นเป็นวัดธรรมยุตแห่งแรกในภาคเหนือ และได้เชิญหลวงปู่มั่นมาเป็นเจ้าอาวาสเนื่องจากท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ เจริญกรรมฐาน เพราะเดิมพระทางนี้ไม่ค่อยมีวินัย มีการฉ้อฉลในยามวิกาลและถือว่าไม่เป็นการผิดวินัย จึงอยากให้หลวงปู่มั่นมาดูแลและปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง แนะนำพระเถรและฆราวาสบำเพ็ญภาวนา แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จเนื่องจากไม่ค่อยมีใครสนใจ หลวงปู่มั่นจึงคิดว่าเป็นการเสียเวลา การเวลาว่างเลยไปอย่างเปล่าประโยชน์เพราะว่าการจะทำอะไรนั้นควรทำให้ถูกกาลเทศะ ถูกที่ถูกเวลาจึงจะได้ประโยชน์ ท่านจึงลาออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด และออกเดิน

จุดคงในป่าแถบภาคเหนือเป็นเวลาถึง 12 ปี มีลูกศิษย์ทางภาคอีสานมากมายเดินทางมาหาท่านเพราะศรัทธาในตัวท่าน แต่เวลาล่วงเลยไปนานหลวงปู่มนักรู้สึกว่าทางภาคเหนือมีคนสนใจปฏิบัติธรรมมากไม่เท่าภาคอีสาน ท่านจึงตัดสินใจกลับภาคอีสานเพื่อที่จะได้โปรดลูกศิษย์ทางภาคอีสานที่มีความสนใจจริงจังกันเป็นจำนวนมากซึ่งจะได้ประโยชน์มากกว่า ตลอดระยะเวลา 12 ปี ที่หลวงปู่ได้จุดคงไปพำนักยังสถานที่ต่างๆ ต่อมาได้มีการจัดตั้งเป็นวัดป่าสายกรรมฐาน ซึ่งเหตุนี้รวมถึงวัดเจดีย์หลวงที่ท่านเคยมาเป็นเจ้าอาวาสด้วยก็ได้ เพราะปัจจุบันภายในวัดก็มีพระเถระมากมายสายธรรมยุตมาพักอาศัยอยู่ อาจสืบเชื้อสายมาจากลูกศิษย์หลวงปู่มนั (ปฐม นิคมานนธ์ และภัทรา นิคมานนธ์, 2552)

บทความวิชาการนี้จะนำเสนอ ความน่าสนใจของวัดเจดีย์หลวงที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนาตามประวัติความเป็นมาของวัดอันยาวนาน สถาปัตยกรรมสำคัญๆในวัดมีมากมาย และพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งพำนักของพระป่าสายกรรมฐาน ซึ่งวัดเจดีย์หลวงมีรากฐานเดิมที่มีพระป่าสายกรรมฐานเคยมาพำนักอยู่ก่อนแล้วคือ หลวงปู่มนั ซึ่งจักได้นำจริยวัตรของท่านมาเป็นแบบอย่างให้แก่สาธุชนรุ่นหลังต่อไป เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาทั้งทางโลกและทางธรรมให้อยู่เจริญรุ่งเรืองคู่เมืองเชียงใหม่สืบต่อไปอย่างยั่งยืน

วัดเจดีย์หลวงในคัมภีร์พระเจ้าเลียบโลก

วัดเจดีย์หลวง เป็นพระอารามหลวงในจังหวัดเชียงใหม่ มีชื่อเรียกหลายชื่อ ได้แก่ ราชกุฎาคาร วัดโชติการาม สร้างขึ้นในรัชสมัยพญาแสนเมืองมา พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 7 แห่งราชวงศ์มังราย ไม่ปรากฏปีที่สร้างแน่ชัด สันนิษฐานว่าวัดแห่งนี้น่าจะสร้างในปี พ.ศ. 1928 - 1945 และมีการบูรณะมาหลายสมัย โดยเฉพาะพระเจดีย์ ที่ปัจจุบันมีขนาดความกว้างด้านละ 60 เมตร เป็นองค์พระเจดีย์ที่มีความสำคัญอีกองค์หนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแต่เดิมถือว่าเป็นศูนย์กลางทางการปกครองของอาณาจักรล้านนา ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่ภายในวัดประมาณ 32 ไร่ 1 งาน 27 ตารางวา เป็นวัดประเภทพระอารามหลวง (ส.กวีวัฒน์, 2563) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ มีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นจุดสำคัญที่นักท่องเที่ยวสังเกตเห็นได้ชัดเจนเวลามองมุมสูง จะเห็นเป็นเจดีย์องค์ใหญ่ที่มีสภาพพังทลายไปเกือบครึ่งหนึ่งตั้งแต่สมัยเกิดแผ่นดินไหว ในปีพ.ศ. 2088 เหลือให้เห็นเป็นลักษณะเจดีย์ที่ไม่สมบูรณ์ซึ่งกลายเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของวัดเจดีย์หลวงมาจนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลาหลายร้อยปี จากลักษณะโดดเด่นขององค์พระเจดีย์หลวงที่เหลือให้เห็นเป็นซากปรักหักพังยังทำให้นักท่องเที่ยวสนใจในประวัติความเป็นมาของวัดมากขึ้น

ภาพที่ 1 แผนผังในอดีต

ที่มา : ส.กวีวัฒน์ (2563)

ภาพที่ 2 แผนผังปัจจุบัน

ที่มา : ส.กวีวัฒน์ (2563)

วัดเจติยหลวง มีการบูรณะมาหลายสมัย พระเจ้าแสนเมืองมาซึ่งเป็นโอรสของพญาเกือนา ขณะที่มีพระชนมายุ 39 ปี พระองค์โปรดให้สร้างพระเจดีย์หลวงกลางเมืองเชียงใหม่ แต่ยังไม่ทันแล้วเสร็จก็สวรรคต พระราชินีผู้เป็นอัครมเหสีของพระองค์ ได้โปรดให้สร้างต่อจนแล้วเสร็จปี พ.ศ. 2055 พระเมืงแก้ว พร้อมด้วยชาวเมืองทั้งหลาย เอาเงินมาทำกำแพงล้อมพระธาตุเจดีย์หลวง 3 ชั้นได้เงิน 254 กิโลกรัม จากนั้นจึงได้เอาเงินมาแลกเป็นทองคำจำนวน 30 กิโลกรัม แล้วแผ่เป็นแผ่นที่บ่มองค์พระธาตุเจดีย์หลวง เมื่อรวมกับทองคำที่บ่มองค์พระเจดีย์หลวงอยู่เดิม ได้นำหนักทองคำถึง 2,382.517 กิโลกรัม ประมาณปี พ.ศ. 2088 สมัยพระนางจिरประภามหาเทวี ได้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ จึงทำให้ยอดพระเจดีย์หลวงหักพังหลายลงมา พระเจดีย์หลวงนั้น ถือเป็นเจดีย์โบราณที่มีชื่อเสียงที่นับว่าสูงและใหญ่ที่สุดในล้านนา แต่เดิมสูงถึง 90 เมตร แต่เกิดหักพังจากแผ่นดินไหวในสมัยพระนางเจ้าจिरประภามหาเทวี ปัจจุบันความสูงเหลือ 42 เมตร เป็นสถาปัตยกรรมล้านนาผสมโลหะปราสาทแบบลังกาทรงเจดีย์แบบพุกาม โดยมีช้างค้ำปูนปั้นรอบองค์ 28 เชือก และเคยเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตนานถึง 79 ปีอีกด้วย (เสียรชาย อักษรดิษฐ์, 2545)

ภาพที่ 3 พระธาตุเจดีย์หลวงในอดีต

ที่มา : ส.กวีวัฒน์ (2563)

ภาพที่ 4 พระธาตุเจดีย์หลวงปัจจุบัน

ที่มา : ผู้เขียน (2566)

หลังจากนั้นพระเจดีย์หลวงจึงถูกทิ้งให้ร้างมานานกว่า 400 ปี กระทั่งปี พ.ศ. 2423 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 7 ได้รื้อพระวิหารหลังเก่าและสร้างวิหารหลวงขึ้นใหม่ด้วยไม้ทั้งหลังช่วงปี พ.ศ. 2471-2481 สมัยพลตรีเจ้าแก้ววรรณ รัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์สุดท้าย ถือได้ว่าเป็นทศวรรษแห่งการบูรณะครั้งสำคัญของวัดพระเจดีย์หลวง ได้มีการรื้อถอนสิ่งปรักหักพัง แล้ววางป่าที่ขึ้นปกคลุมออก แล้วสร้างเสริมเสนาสนะขึ้นใหม่ให้เป็นวัดสมบูรณ์แบบ ในเวลาต่อมาพระเจดีย์หลวงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่โดยกรมศิลปากร เมื่อพ.ศ. 2533 ใช้งบประมาณในการบูรณะถึง 35 ล้านบาท แล้วเสร็จเมื่อพ.ศ. 2535 แต่เดิมวัดเจดีย์หลวง ชื่อ “โชติการามวิหาร” แปลว่า พระอารามที่มีแต่ความรุ่งเรืองสว่างไสว เนื่องจากเป็นสถานที่บรรจุพระเกศาธาตุ และพระธาตุของพระพุทธเจ้า มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าในกาลครั้งหนึ่งเมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณะทูต 8 รูป ภายใต้การนำพระโสณะ และ พระอุตตะระ เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตสุวรรณภูมิ รวมทั้งภูมิภาคนี้ด้วย ได้นำเอาพระบรมธาตุมาบรรจุไว้ในองค์เจดีย์องค์เล็กสูง 3 ศอก ที่สร้างขึ้นบริเวณที่ตั้งของพระธาตุเจดีย์หลวงในปัจจุบัน ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดเจดีย์หลวง” เนื่องจากในภาษาเหนือ “หลวง” แปลว่า “ใหญ่” หมายถึง พระธาตุเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ ศาสนสถานภายในวัดเจดีย์หลวงมีหลายอย่าง เช่น

1) **พระธาตุเจดีย์หลวง** สร้างขึ้นในรัชกาลพระเจ้าแสนเมืองมากษัตริย์องค์ที่ 7 แห่งราชวงศ์มังราย (พ.ศ.1913-1954) ต่อมาพระยาติโลกราชโปรดให้ช่างขยายเจดีย์ให้สูงและกว้างกว่าเดิม แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2024 ถือเป็นเจดีย์โบราณที่มีชื่อเสียงที่นับว่าสูงและใหญ่ที่สุดในล้านนา แต่เดิมสูงถึง 90 เมตร แต่เกิดหักพังจากแผ่นดินไหวในสมัยพระนางเจ้าจิริประภามหาเทวี ทำให้ยอดเจดีย์หักโค่นลง ปัจจุบันเจดีย์มีความสูงคงเหลือเพียง 42 เมตร ฐานกว้างด้านละ 60 เมตร ช้างรอบพระธาตุเจดีย์หลวง เป็นสถาปัตยกรรมล้านนาผสมโลหะปราสาทแบบลังกาทรงเจดีย์แบบพุกาม โดยมีช้างค้ำปูนปั้นรอบองค์ 28 เชือก และอัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานระหว่าง พ.ศ.2011-2091 เคยเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตนานถึง 79 ปี

ภาพที่ 5 พระธาตุเจดีย์หลวงและรูปแบบสันนิษฐานภาพ 3 มิติ
ที่มา : ผู้เขียน (2566)

2) **เสาอินทขิล และวิหารเสาอินทขิล** เสาอินทขิลนั้นถือเป็นเสาหลักเมืองของชาวล้านนา เป็นเสาอิฐถือปูนสูง 1.35 เมตร ตั้งอยู่ในวิหารเสาอินทขิล ตัววิหารก่ออิฐถือปูนทรงมณฑปจตุรมุข มุงแป้นเกร็ด

ระดับข้อฟ้าใบระกา (สำหรับผู้หญิงห้ามขึ้นวิหาร สามารถสักการะเสาอินทขิลได้เฉพาะด้านนอกวิหารเท่านั้น)

ภาพที่ 6 วิหารเสาอินทขิล

ที่มา : ผู้เขียน (2566)

3) พระอัญญารส แปลว่า พระสืบแปด หมายถึง พุทธธรรม 18 ประการ อันเป็นพระคุณสมบัติเฉพาะพระองค์ ไม่ได้หมายความว่าพระพุทธรูป 18 คอก เป็นพระปางห้ามญาติ องค์หล่อสำริด ปิดทองคำเปลว พระประธานภายในพระวิหารหลวงสูง 16 คอก 23 เซนติเมตร หรือ สูงเท่ากับ 8.13 เมตร เคียงด้วยพระโมคคัลลานะและพระสาวิตรี ด้านหน้ายังมีองค์พระเจ้าแสนล้าน ศิลปะทรงเครื่องล้านนาเนื้อสำริดผสมเงิน พระเกศโมลีทองคำแท้ ประดับอัญมณีแท้ขนาดหน้าตัก 29 นิ้ว

ภาพที่ 7 พระอัญญารส (พระประธานในพระวิหารหลวง)

ที่มา : ผู้เขียน (2566)

4) พระวิหารหลวง เจ้าคุณอุบาลีคุณปรมาจารย์ (สิริจันทะเถระ) และเจ้าแก้ววรัญญูเป็นผู้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2471 หน้าประตูทางเข้าวิหารมีบันไดนาคเลื้อย ใช้หางเกี่ยวกระหวัดขึ้นไปเป็นซุ้มประตูวิหาร นาคคู่นี้เป็นฝีมือเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่เดิม ได้ชื่อว่าเป็นนาคที่สวยงามที่สุด ภายในของวิหารมีพระอัญญารสเป็นพระประธาน พระนางติโลกะจุฑาราชมารดาของพญาติโลกราชโปรดเกล้าให้หล่อขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1954 สมัยรัชกาลที่ 5 ใช้วิหารวัดเจติยหลวงเป็นที่ทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัจจา แทนการใช้ที่วัดเจติยมนัน

ภาพที่ 8 พระวิหารหลวง
ที่มา : ผู้เขียน (2566)

5) **ต้นยางใหญ่** ต้นยางนาไม้หมากเมืองอายุกว่า 200 ปี มี 3 ต้น ต้นแรกที่ใหญ่ที่สุด อยู่ระหว่างวิหารอินทิลและศาลพญายักษ์ราชผู้เฝ้าวิหาร ต้นที่ 2 อยู่ใกล้ประตูทางเข้าทิศใต้ติดกำแพงวัด และต้นสุดท้ายอยู่ทางตะวันตกของประเจดีย์ ปลุกโดยพระเจ้ากาวิละ เพื่อเป็นไม้หมากเมืองที่ย้ายจากเวียงป่าซาง เมื่อครั้งย้ายเสอินทิลจากวัดสะดือเมืองมา ให้เป็นต้นไม้คู่เสอินทิลตามตำนาน

ภาพที่ 9 ต้นยางใหญ่
ที่มา : ผู้เขียน (2566)

6) **วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์** อยู่ถัดจากวิหารหลวงปู้มนั้ ญริทัตโต เป็นปูชนียสถานประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิธาตุพระสงฆ์สุปฏิปันโน สายหลวงปู้มนั้ ญริทัตโต วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์สร้างไว้เคียงคู่กับวิหารบูรพาจารย์หลวงปู้มนั้ หันหน้าสู่ทิศตะวันออก มีบันไดทอดลงสู่ลานประทักษิณด้านทิศตะวันตกองค์พระธาตุเจดีย์หลวง ได้ทำการฉลองสมโภชถวายเป็นสมบัติพระศาสนาในวันที่ 13-14 มกราคม พ.ศ.2549

ภาพที่ 10 วิหารจัตรมุขบูรพาจารย์
ที่มา : ผู้เขียน (2566)

7) วิหารหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ที่ประดิษฐานบุษบกบรรจุอัฐิธาตุพินกรรมและรูปเหมือนจำลองเท่าองค์จริงของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นสถาปัตยกรรมสกุลช่างล้านนา สมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 6 จำลองแบบมาจากวัดต้นเกว๋น หรือวัดอินทราวาส ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระธรรมวิสุทธิมงคล หลวงตามหาบัว ว่างศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545

ภาพที่ 11 วิหารหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต
ที่มา : ผู้เขียน (2566)

8) พระอุโบสถหลังเก่า กว้าง 8.95 เมตร ยาว 20.33 เมตร เป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนา สร้างเมื่อ พ.ศ. 2426 ปฏิสังขรณ์เมื่อ พ.ศ. 2491 ได้รับการปฏิสังขรณ์และยกช่อฟ้าใบระกาเก่าที่ซ่อมใหม่เพื่อการอนุรักษ์เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2540 เลิกใช้เมื่อปี พ.ศ. 2518 เมื่อได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแห่งใหม่ ณ พระวิหารหลวง เป็นพระอุโบสถแทน ซึ่งได้ผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิตเมื่อปี พ.ศ. 2522

ภาพที่ 12 พระอุโบสถหลังเก่า

ที่มา : ผู้เขียน (2566)

จากการศึกษาข้อมูลในเบื้องต้นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าวัดเจดีย์หลวงมีศาสนสถานหลายอย่างให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมมีมากมายให้ได้ชมและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการแสวงบุญและพักผ่อนหย่อนใจ มีความเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีเอกลักษณ์โดดเด่นเหมาะแก่การพัฒนาให้เป็นวัดที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางศาสนาต่อไปอย่างยั่งยืน

วัดเจดีย์หลวงแหล่งพำนักของพระปาสายกรรมฐาน

หลวงปู่มั่น ฐริทัตโต ถือว่าเป็นพระอาจารย์ใหญ่ของพระปาสายกรรมฐานที่มีลูกศิษย์มากมาย จากทำเนียบเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง ท่านเป็นเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. 2475 และได้ลาออกไปเพื่อจาริกปฏิบัติธรรมอยู่ตามป่าเขา ในภาคเหนือจนถึงปี พ.ศ. 2483 จึงเดินทางกลับภาคอีสาน และไม่ได้กลับมาเชียงใหม่อีกเลย จนถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 ที่วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร มีพิธีฌาปนกิจวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2493 ณ วัดป่าสุทธาวาส และหลังจากงานประชุมเพลิงหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต เสร็จ หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี ได้ขึ้นมาเชียงใหม่และนิมนต์พระลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ฐริทัตโต มาประชุม ลงปาฏิโมกข์กันที่วัดเจดีย์หลวง ซึ่งเป็นเหมือนดังประชุมกองทัพนคร โดยที่ประชุมได้ยกให้หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี เป็นผู้นำกองทัพนครภาคเหนือ เพราะท่านมีอาวุโสสูงกว่าองค์อื่นๆ และท่านยังบอกให้ที่ประชุมปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยของพระศาสนา ปฏิบัติตามคำสอนของหลวงปู่มั่น อย่างเคร่งครัด โดยให้เอาวัดเจดีย์หลวงเป็นศูนย์กลางของพระกรรมฐานที่ขึ้นมาเที่ยววิเวกจำพรรษาทางเมืองเชียงใหม่ จึงทำให้วัดเจดีย์หลวงเป็นแหล่งพำนักของพระปาสายกรรมฐานลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่น อีกทั้งยังมีการประชุมที่มีพระเถรสายกรรมฐานลูกศิษย์หลวงปู่มั่นที่มีการรวมตัวกันมากในสมัยนั้น รวมทั้งหมด 6 ครั้ง โดยใช้วัดเจดีย์หลวงเป็นสถานที่ประชุมในครั้งที่ 4 และ ครั้งที่ 6 ซึ่งถือได้ว่ากองทัพนครนี้เป็นการประชุมลงปาฏิโมกข์เพื่อเป็นการค้าชูพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป และวัดเจดีย์หลวงก็ได้มีเจ้าอาวาสที่เป็นพระสายกรรมฐานมาดูแลวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามลำดับต่อไปนี้

- 1) พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ปี พ.ศ. 2471-2474
- 2) พระอาจารย์มั่น ฐริทัตโต เป็นเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. 2475
- 3) พระครูพนัสพิศาลคุณ (ทอง โขสโร) เป็นเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. 2476
- 4) พระพุทธโศภน (แหวน ธมฺมทินโน) เป็นเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. 2477-2502

5) พระญาณดิลก (พิมพ์ ธรรมโร) ต่อมาเป็น สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ เจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ) มาดูแลกำกับการคณะสงฆ์ ปี พ.ศ. 2480-2483

6) พระธรรมดิลก (ขันตี ขนติโก) ปี พ.ศ. 2503-2534

7) พระพุทธพจนวราภรณ์ (จันทร์ กุสโล) ปี พ.ศ. 2534-2551

8) พระราชเจติยาจารย์ (ชูเกียรติ อภโย) รักษาการเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. 2551-2553

เป็นเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. 2553-2563

จากลำดับเจ้าอาวาสวัดเจติยหลวงตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2471-2563 มีพระเกจิอาจารย์สายกรรมฐานหลายรูป เช่น พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต และพระพุทธพจนวราภรณ์ (จันทร์ กุสโล) ที่มีลูกศิษย์มากมาย และพระสายกรรมฐานชื่อดังหลายรูปที่ไม่ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดเจติยหลวงแต่ได้มาปฏิบัติศาสนกิจ (ส.กวีวัฒน์, 2563) ตามประวัติของแต่ละท่าน ดังนี้

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท)

เจ้าอาวาสรูปแรก ปี พ.ศ. 2471-2474 วันที่ 27 พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2471 พระอุบาลีคุณูปมาจารย์(จันทร์ สิริจนโท) พร้อมคณะได้เดินทางมาปฏิบัติศาสนกิจที่เชียงใหม่ เพื่อฟื้นฟูวัดเจติยหลวงและคณะสงฆ์ธรรมยุตให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ตามคำอาราธนาของพลตรีเจ้าแก้ววัชรวิชัย เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 9 และ พระยาราชนกุล (อวบเปาโรหิต) สมุหเทศาภิบาล สำเร็จราชการมณฑลพายัพ นับเป็นเวลานานอีก 1 ทศวรรษ ก็จะครบ 1 ศตวรรษ แล้วบูรพาจารย์ในรุ่นบุกเบิกท่านได้ขึ้นมาสร้างสรรค์วางแนวทางการปกครอง การเผยแผ่การศึกษาและสาธารณูปการจนเป็นปึกแผ่นมั่นคง วัดเจติยหลวงได้รับการฟื้นฟูพัฒนาต่อเนื่องมาเข้าสู่ทศวรรษที่ 8 จนมีสถานะเป็นศูนย์การศึกษาของพระสงฆ์ทุกคณะนิกาย และสถานะความเป็นศูนย์กลางการบริหารคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคเหนือที่มีมาแต่ครั้งนั้น

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

ท่านเกิดที่บ้านคำบัง ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2513 เมื่ออายุได้ 15 ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร ที่วัดบ้านคำบัง บ้านเกิด ได้ศึกษาธรรมขั้นต้น สวดมนต์และท่องจำพระสูตรต่างๆได้เป็นอย่างดี ต่อมาทางครอบครัวขอให้ลาสิกขาเพื่อไปช่วยทางบ้านทำงาน พออายุได้ 22 ปี ท่านอยากบวชอีกครั้งและบิดามารดาก็อนุญาต ท่านจึงได้ไปฝากตัวเป็นศิษย์กับ หลวงปู่เสาร์ กันตสีโล แห่งสำนักวัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ อุโบสถวัดศรีทอง (ปัจจุบัน คือ วัดศรีอุบลรัตนาราม) เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2436 โดยมีพระอริยกวี (อ่อน) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสีทาขยเสโน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูประจักษ์อุบลคุณ (ส่วย) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับขนานนามเป็นภาษามครว่า ภูริทตฺโต แปลว่า ผู้ให้ ปัญญา ผู้แจกจ่ายความฉลาด หลังจากอุปสมบทแล้ว ได้ไปจำพรรษาและศึกษา วิปัสสนาธุระอยู่กับ หลวงปู่เสาร์ กันตสีโล ที่วัดเลียบ และไปพำนักที่วัดบูรพาราม ในเมืองอุบลราชธานี (ชมรมกัลป์ยาณธรรม, 2549) หลวงปู่มั่นเดินทางมาพำนักที่เชียงใหม่ เพื่อช่วยงานพระเดชพระคุณพระอุบาลีฯ ที่วัดเจติยหลวงและได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาส ได้เพียงปีเดียวหลวงปู่มั่นได้สละตำแหน่งเจ้าอาวาส ออกเดินทางแสวงหาความวิเวกตามป่าเขาในภาคเหนือเป็นเวลานานถึง 12 ปี และสถานที่ที่หลวงปู่มั่นเคยไปพำนัก ได้กลายเป็นวัดป่าสายกรรมฐานเป็นจำนวนมาก หลวงปู่มั่นจาริกปฏิบัติธรรมอยู่ตามป่าเขา ในภาคเหนือจนถึงปี พ.ศ. 2483 จึงเดินทางกลับภาคอีสาน และไม่ได้กลับมาเชียงใหม่อีกเลย จนถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 ที่วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร ฌาปนกิจศพ วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2493 ณ วัดป่าสุทธาวาส

พระพุทธพจนวราภรณ์ (จันทร กุสโล)

ท่านมีชื่อเดิมว่า จันทร นามสกุล แสงทอง ปี พ.ศ. 2475 เข้ามาอยู่วัดเจติยหลวงกับญาติที่เป็นสามเณร เรียนวิชาภาษาไทยเบื้องต้นชั้นเตรียมประถมอยู่ 4 เดือน จนอ่านออกเขียนได้ แล้วบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อปี พ.ศ. 2475 ปี พ.ศ. 2480 อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดเจติยหลวง พระครูมหาเจติยาภิบาล (แหวน ธรรมทินโน) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระญาณดิลก (พิมพ์ ธรรมธโร ต่อมาเป็นสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า อาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ กรุงเทพฯ) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูพุทธวิเศษ (ปั่น) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้ฉายา “กุสโล” การศึกษานั้นสอบได้นักธรรมชั้นตรี ปี พ.ศ. 2476 สอบได้นักธรรมชั้นโท ปีพ.ศ. 2479 เมื่อปีพ.ศ. 2481 ไปอยู่วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ สอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยค ปี พ.ศ. 2482 สอบได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม 4 ประโยค ปี พ.ศ. 2483 กลับมาอยู่จำวัดเจติยหลวง แต่ไปสอบเปรียญธรรม 5 ประโยค ณ สำนักเรียนวัดบรมนิวาส ได้รับพระราชทานโล่รางวัลมหิตลวรานุสรณ์ ในฐานะผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติ ได้รับการถวายรางวัลศิลปินแห่งชาติ ด้านวัฒนธรรมดีเด่น สาขาภูมิปัญญาชาวบ้าน ประจำปี 2538 นอกจากนั้น เป็นที่ยอมรับความเป็นพระนักบริหาร จึงได้รับความไว้วางใจให้เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าดาราภิรมย์ และวัดเจติยหลวง เป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ (ธ.) เป็นเจ้าคณะภาค 4567 (ธ.) ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นสามัญจนถึงเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ซึ่งยากนักที่พระเถระในภูมิภาคจะได้รับการยกย่องเช่นนี้

พระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน)

ท่านเดินทางมาวัดเจติยหลวง วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 เป็นพระภิกษุคณะธรรมยุติกนิกาย เป็นชาวจังหวัดอุดรธานี เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดป่าบ้านตาด (วัดเกษรศีลคุณ) เป็นวิปัสสนาจารย์สายพระป่าในประเทศไทย ศิษย์ของพระครูวินัยธรมั่น ภูริทตฺโต ซึ่งมีโอกาสอุปฐากรับใช้หลวงปู่มั่นในช่วงปัจฉิมวัยและเป็นผู้หนึ่งที่ได้นับถือประวัติของหลวงปู่มั่นโดยละเอียด ในเวลาต่อมาหลวงตามหาบัวเป็นที่รู้จักในฐานะพระนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานผู้มีปฏิปทาที่มั่นคง แน่วแน่ เด็ดขาด และจริงจัง บรรดาลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่นต่างนับถือกันว่าท่านเป็นลูกศิษย์องค์หนึ่งที่มีปฏิปทาที่คล้ายคลึงกับหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต การกล่าวขวัญถึงท่านในหมู่ผู้ศรัทธามีหลายเรื่องค่อนข้างไปในเชิงอภินิหาร เช่น การล่วงรู้วาระจิตของบุคคลอื่น การที่เศษผม เศษเล็บ และขานหมากของท่านกลายเป็นพระธาตุไปตั้งแต่ครั้งท่านยังมีชีวิตอยู่ เป็นต้น ท่านเดินทางศึกษาพระปริยัติในหลายแห่งเช่น วัดสุทธจินดาบวรวิหาร จังหวัดนครราชสีมา, วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยมีสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร) เป็นอาจารย์สอนปริยัติธรรม จากนั้น ท่านเดินทางไปเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดเจติยหลวงบวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ เวลานั้นพระธรรมเจดีย์ (จุม พันธุโล) ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านได้อาราธนาในมณฑลพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ขอให้ไปจำพรรษาที่จังหวัดอุดรธานี พระอาจารย์มั่นรับนิมนต์นี้และได้เดินทางมาพักที่วัดเจติยหลวงชั่วคราวจึงทำให้ท่านได้พบพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ครั้งแรก ท่านศึกษาทางปริยัติที่วัดแห่งนี้ จนสอบได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม 3 ประโยคใน ปี พ.ศ. 2484 นับเป็นปีที่ท่านบวชได้ 7 พรรษา

หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท

เดินทางมาวัดเจติยหลวงเดือนพฤษภาคม 2483 ในวงศ์พระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต หลวงปู่เจี๊ยะจะเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีเรื่องธรรมภายใน กิริยาภายนอกที่สบาย ๆ ของท่านนั้น ทำให้เป็นเหมือนม่านบังปัญญา บังตาเนื้อของชาวโลกที่นิยมชื่นชมด้านวัตถุชอบมองแต่สิ่งสวยงามภายนอก แต่ไม่เคยหันกลับมาย้อนดูภายในใจตน จึงมองท่านไม่ออก ศิษย์พระอาจารย์มั่นมีมากมายเช่น หลวงปู่ตื้อ

อจลธมโม หลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงปู่ชอบ ฐานสโม หลวงปู่หลุย จันทสาโร หลวงปู่ขาว อนาลโย หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน ครูบาอาจารย์ที่เป็นดังอาจารย์ของท่านและคุ้นเคยเป็นอย่างดีนี้ เมื่อทราบว่ หลวงปู่เจี๊ยะอยู่ที่ใด มักจะแวะเยี่ยมและสนทนาธรรมอยู่เสมอ เสมือนว่าสายใยแห่งธรรมชักนำให้ดึงดูดต่อกันมิรู้ลืม ท่านเป็นคนประเภทตรงไปตรงมา คำสอนของท่านเผ็ดร้อน เป็นความจริง ซึ่งมันอาจจะไม่ถูกใจใครบางคน แต่ท่านไม่พูดเอาใจใคร คำสอนของท่านนั้นเมื่อนำมาปฏิบัติ ก็เกิดผลดีกับชีวิตจิตใจได้จริงๆ คำสอนประเภทนี้อาจไม่ถูกใจคนบางคนที่นิยมการยกยอปอขึ้น แต่เป็นคำสอนประเภททะเลาะหลวงเพื่อเข้าสู่ความจริง คติธรรมของท่านอาจแตกต่างจากพระกรรมฐานรูปอื่นในแง่ปลีกย่อย ท่านไม่กว้างขวางเรื่องปริยัติธรรมภายนอก รอบรู้เฉพาะเรื่องจิตตภาวนา อันเป็นธรรมภายใน ท่านปฏิบัติลำบากแต่รู้เร็ว คำสอนของท่านก็เป็นประเภทปัจเจก มุ่งเน้นทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ ท่านสอนให้มองอะไร ไม่ควรมองแต่ด้านเดียว การมองอะไร ไม่เพียงใช้สายตาเป็นเครื่องตัดสินเท่านั้น แต่ต้องใช้แววตา คือ ปัญญา เพราะผู้ปฏิบัติธรรมไม่ควรมองข้ามปมคำสอน เพียงเพราะสายตาเท่านั้น ควรพิจารณาให้ถ่องแท้ เปรียบเสมือนดวงอาทิตย์ที่ส่องแสงสว่างแก่โลก ย่อมไม่ละเลยทั้งกอไผ่และหญ้า ท่านจึงเป็นผู้มีจิตอิสระมานานไม่เกี่ยวเกาะยึดติดพัวพันในบุคคล กาล สถานที่ การปฏิบัติของท่านมุ่งเน้นที่ผลการปฏิบัติมากกว่ารูปแบบแห่งการปฏิบัติ เพราะนี่เป็นนิสัยของท่านโลกาและปฏิบัติที่เป็นปัจเจกตั้ง ยากที่ใครๆ จะเลียนแบบได้

พระราชนิเวศรังสีคัมภีร์ปญฺญาวชิษุ (เทศก์ เทศรังสี)

เดิมชื่อ เทศก์ สกุล เรียวแรง เกิด ปี พ.ศ. 2445 บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เมื่ออายุ 18 ปี มีโอกาสติดตามพระอาจารย์สิงห์ ชนตยาโคโม ออกธุดงค์ มีโอกาสกราบนมัสการหลวงปู่มนั ฐริทัตโต ที่บ้านค้อ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ทำให้มีกำลังใจในการปฏิบัติธรรมอย่างแน่วแน่ ในปี พ.ศ. 2476 ท่านได้ปรารภกับพระครูสีลขันธสังวรและชักชวนกันไปตามหาหลวงปู่มนั ซึ่งขณะนั้นไปอยู่จำพรรษาที่เชียงใหม่ ท่านกับพระครูสีลขันธสังวร ได้เข้าเดินไปถึงพม่า โดยเข้าใจว่าหลวงปู่มนั คงจะไปทางนั้น แต่ก็ไม่พบ การเดินทางครั้งนั้นทำให้ท่านได้มีโอกาสไปไหว้พระธาตุปะหล่อง ซึ่งอยู่บนผาฮังฮัง จนกระทั่งถึงบ้านมโนราห์ มีชาวบ้านบอกว่ามีพระรูปหนึ่ง อยู่ที่ป่าเมี่ยงแม่บั้ง ชื่อมนั ท่านได้ถามลักษณะท่าทีและการปฏิบัติก็แน่ชัดว่าเป็นหลวงปู่มนั จึงได้ออกเดินทางต่อไปจนพบหลวงปู่มนั ท่านและพระครูสีลขันธสังวรตามไปถึงที่อยู่ของหลวงปู่มนั ในปีนั้นหลวงปู่ทั้งสามรูป (หลวงปู่มนั, หลวงปู่เทศก์, พระครูสีลขันธสังวร) ได้อยู่จำพรรษา ณ ที่นั้นด้วยกัน ก่อนที่ท่านจะได้ลาหลวงปู่มนัไปจำพรรษาที่บ้านมุเซอ อำเภอฟ้าว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในทีนั้นไม่เคยมีพระไปจำพรรษาเลย ท่านไปพำนักที่วัดถ้ำขาม และมรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2537 สิริรวมอายุได้ 93 ปี 71 พรรษา

หลวงปู่ลี ธมมธโร

เกิดเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2449 บ้านหนองสองห้อง ตำบลยางโยภาพ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี นามเดิมของพระอาจารย์ลี คือ นายชาติ อายุได้ราว 12 ปี ได้เรียนหนังสือพออ่านออกเขียนได้ อายุ 17 ปี ได้ออกจากโรงเรียนมาหาเงิน จนอายุครบ 20 ปี โยมบิดาก็แนะนำให้บวชและจัดแจงให้บวชจนสำเร็จ พอถึงพรรษาที่ 2 จึงตั้งใจอธิษฐานว่าขอให้พบครูบาอาจารย์ที่ประพฤติปฏิบัติชอบภายใน 3 เดือนต่อมาได้ไปเทศน์มหาชาติที่วัดบ้านโนนรังใหญ่ ตำบลยางโยภาพ อำเภอม่วงสามสิบ พอได้ไปพบพระกรรมฐานรูปหนึ่งกำลังเทศน์อยู่บนธรรมาสันรู้สึเกิดแปลกประหลาดใจไฉไลของธรรมะน่าเลื่อมใส จึงได้ถามญาติโยมว่าท่านองค์นั้นคือใคร มาจากไหน ได้รับตอบว่า "เป็นศิษย์พระอาจารย์มนั ชื่ออาจารย์บ" "

ท่านได้พักอยู่ในป่าอย่างใหญ่ใกล้บ้านราว 20 เส้น พองานมาหาชาติเสร็จก็ได้ติดตามไปดู ได้เห็นปฏิบัติทาความประพฤติของท่านเป็นที่พอใจ จึงถามท่านว่าใครเป็นอาจารย์ของท่าน ท่านตอบว่า "พระอาจารย์มั่น พระอาจารย์เสาร์ เวลานั้นพระอาจารย์มั่นได้ออกเดินทางจากจังหวัดสกลนครไปพักอยู่ที่วัดบูรพา จังหวัดอุบลราชธานี" พอได้ความเช่นนั้นก็รีบเดินทางกลับบ้าน นึกแต่ในใจว่า "เราคงสมหวังแน่" อยู่มาไม่กี่วันจึงได้ออกปฏิบัติในทางวิปัสสนากรรมฐานมาแต่ พ.ศ. 2469 จนถึง พ.ศ. 2502 ได้อบรมสั่งสอนหมู่ลูกศิษย์ในจังหวัดต่างๆ ได้สร้างสำนักให้ความสะดวกแก่พุทธบริษัท ระหว่างออกพรรษาได้สัญจรไปเยี่ยมศิษย์เก่าๆ ของครูบาอาจารย์ที่เคยไปพักผ่อนมาแล้วก็ได้ไปอยู่เสมอมิได้ขาด ไปจำพรรษาอยู่ที่เชียงใหม่ 2 พรรษาได้เดินทางมาวัดเจติยหลวงปลายปีพ.ศ. 2475 และพ.ศ. 2502 หลวงพ่อเริ่มอาพาธหนักจนกระทั่ง พ.ศ. 2504 มรณภาพ รวมอายุ 54 ปี

หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ

เกิดเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2430 ที่บ้านนาโป่ง ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดเลย อายุ 5 ปี โยมมารดาเสียชีวิต พออายุได้ 9 ปี คุณยายของท่านพาไปถวายตัวต่อพระอุปัชฌาย์ซึ่งมีศักดิ์เป็นน้า ณ วัดโพธิ์ชัย พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อจากเด็กชาย ญาณ เป็นสามเณร แหวน นับแต่นั้นมา พระอาจารย์อ้วน ซึ่งมีศักดิ์เป็นอาพาไปฝากเป็นศิษย์ของพระอาจารย์สิงห์ ขนตยาคโม ณ วัดบ้านสร้างถ่อ อำเภอกษมสีมา จังหวัดอุบลราชธานี ขณะที่พระอาจารย์อ้วนกำลังพาสามเณรน้อย เดินฝ่าเปลวแดดมุ่งหน้าสู่บริเวณวัดในยามบ่ายนั้น พระอาจารย์สิงห์ขันธ์ ศิษย์สำคัญสูงสุดของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มองที่ร่างสามเณรน้อย เห็นรัศมีเป็นแสงสว่างเปล่งประกายออกมา เป็นผู้ที่มียุทธธรรมมาเกิด ดังนั้น พระอาจารย์สิงห์ จึงได้ถ่ายทอดความรู้ตลอดจนข้อวัตรปฏิบัติทั้งหมดให้ ในปี พ.ศ. 2478 ได้เข้าพบท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ที่วัดเจติยหลวง ในครั้งนี้ได้เปลี่ยนจากมหานิกายเป็นธรรมยุติ และได้รับฉายาว่า สุจิณฺโณ จากนั้นได้ออกจาริกแสวงบุญต่อ ขณะที่ศึกษารวมกับหลวงปู่มั่น ที่ดงมะไฟ บ้านค้อ จังหวัดอุบลราชธานี มีศิษย์หลวงปู่มั่น 2 ท่าน คือ พระขาว อนาลโย และ พระตื้อ อจลธัมโม จาริกแสวงธรรมเป็นเพื่อนจนถึงหลวงพระบาง ปี พ.ศ. 2505 หลวงปู่แหวนมีอายุ 75 ปี พระอาจารย์หนูได้ถูกนิมนต์ไปที่วัดบ้านปางสถานที่ที่หลวงปู่แหวนอยู่ และนิมนต์ท่านมาอยู่ที่วัดดอยแม่ปิ้งด้วย เมื่อท่านได้มาอยู่ที่วัดดอยแม่ปิ้งครั้งแรก ท่านได้มีข้อตกลงกับพระอาจารย์หนูว่า หน้าที่และกิจทุกอย่างที่มีขึ้นในวัด ให้ตกเป็นภาระของพระอาจารย์หนูแต่เพียงผู้เดียว ส่วนท่านจะอยู่ในฐานะพระผู้เฒ่าผู้ปฏิบัติธรรมจะไม่มีภาระใดๆ ทั้งสิ้น นอกจากนั้นหลวงปู่แหวนจะไม่รับนิมนต์โดยเด็ดขาด แม้ที่สุดถึงจะเกิดอาพาธหนักเพียงใดก็ตาม ท่านไม่ยอมนอนรักษาที่โรงพยาบาล ถึงธาตุขันธ์จะทรงอยู่ต่อไปไม่ได้ก็จะให้สื่อนไปนอนป่าอันเป็นที่อยู่ ตามอริยโคตรอริยวงศ์ ซึ่งบูรพาจารย์ท่านเคยปฏิบัติมาแล้วในกาลก่อน จนท่านมรณภาพที่นั่น

หลักสัปายะกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

หลักสัปายะ 7 (สุชีพ ปัญญานุภาพ, 2513) เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาวัดให้เป็นศาสนสถานที่น่าอยู่อาศัย นำไปกราบไหว้เคารพบูชา เป็นสิ่งที่บุคคลผู้ปฏิบัติให้เหมาะสมสามารถนำหลักพระสูตร ซึ่งมีปรากฏในพระไตรปิฎก มาประยุกต์ใช้ในการจัดสถานที่ในวัดให้เป็นที่น่ารมย์ได้ โดยแยกออกเป็น 7 ข้อดังนี้

อवासสัปายะ

อवासสัปายะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ช่วงปฐมโพธิกาล พระพุทธเจ้ายังมิได้ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์อยู่ในที่ พักอาศัย ภิกษุทั้งหลายพักอาศัยตามป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุกกลางแจ้งลอม

ฟาง ต่อมาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์เลื่อมใสในภิกษุทั้งหลายที่อยู่กับพระพุทธเจ้า จึงขอสร้างที่พักถวายภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายพักอาศัยในเสนาสนะ 5 ชนิด คือ 1) วิหาร หรือกุฎิปกติ 2) เเพง 3) เรือนเป็นชั้นๆ หรือปราสาท 4) เรือนโล้น หรือ หลังคาต่อ 5) ถ้ำ หรือคฤหา (วิ.จู., เล่ม 7, ข้อ 294) ภายหลังเมื่อมีคนทราบว่ายอนุญาตให้สร้างวิหาร หรือที่อยู่แก่สงฆ์ได้จึงสร้างที่อยู่ถวายเป็นอันมาก พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตแก้ไขเพิ่มเติม ให้ที่อยู่นั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น ประตู กลอน ล้อมสลัก หน้าต่าง หน้าต่างมีลูกกรง เป็นต้น (สุชีพ ปัญญาภาพ, 2513) ทรงอนุญาตให้ช่างเขียนภาพจิตรกรรมเป็นลวดลาย ดอกไม้ ลวดลายเถาวัลย์ ลวดลายพืชมังกร ลวดลายดอกจอกไว้ในวิหาร แต่ทรงห้ามเขียนภาพสตรี ภาพบุรุษ ผู้ใดให้เขียน ทรงปรับอาบัติทุกกฏ (วิ.จู., เล่ม 7, ข้อ 299) พระพุทธเจ้าตรัสว่า เสนาสนะที่ควรอยู่อาศัย และที่ไม่ควรอยู่อาศัยมี 2 อย่างคือ เสนาสนะใดภิกษุรู้ว่า “เมื่อเราอยู่อาศัยเสนาสนะนี้แล้ว อกุศลธรรมเจริญยิ่งขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป” เสนาสนะนี้ควรอยู่อาศัย แม้บ้านและนิคม เราก็กล่าวว่ามี 2 อย่างนี้ แม้ชนบทและประเทศ เราก็กล่าวว่ามี 2 อย่างนี้ ภิกษุทั้งหลายพึงสำนึกอย่างนี้แล (อง.ทสก., เล่ม 24, ข้อ 54)

องค์ประกอบของเสนาสนะ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุผู้อาศัยใช้สอยเสนาสนะอันประกอบด้วยองค์ 5 ไม่นานนักก็จะทำให้ แฉ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน คือ เสนาสนะในธรรมวินัยนี้ อยู่ไม่ไกลนัก ไม่ไกลนักมีทางไปมาสะดวก กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนมีเสียงน้อย ไม่อึกทึก มีเหลือบ ยุง ลมแดด และ สัตว์เลื้อยคลานกระทบน้อย เมื่อภิกษุอยู่ในเสนาสนะนั้น มีจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ คิลานปัจจัย เกสัชบริขารที่เกิดขึ้นโดยไม่ผิดเคื่องเลย ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย เป็นพหูสูตเรียนจบ คัมภีร์ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา อยู่ในเสนาสนะนั้น ภิกษุนั้นเข้าไปหาภิกษุผู้เถระเหล่านั้น ในเวลาที่สมควรแล้ว จึงไต่ถามว่า “พระพุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งพุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร” ภิกษุผู้เถระเหล่านั้น ย่อมเปิดเผยข้อที่ยังไม่เปิดเผย ทำข้อที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่าย และบรรเทาความสงสัยในธรรมที่น่าสงสัยหลายอย่างแก่ภิกษุนั้น (อง.ทสก., เล่ม 24, ข้อ 11)

สถานที่เหมาะสม สุทธิย อาภากร และ เสรีชน นริสสโส (2556) กล่าวว่า ถือเป็นองค์ประกอบภายนอก เป็นคุณสมบัติของสิ่งแวดล้อม วัดเจตีย์หลวงเป็นวัดที่มีศาสนสถานหลายอย่างที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ พระวิหารหลวงที่มีบางอย่างเป็นองค์ประกอบของพระวิหารได้ชำรุดทรุดโทรมลงตามกาลเวลา แต่กำลังจะได้รับการบูรณะในเร็ววันนี้จากผู้มีจิตศรัทธาบริจาคปัจจัยในการบูรณะ และทางเข้าพระวิหารควรมีทางลาดสำหรับผู้พิการ อาจจะสร้างเป็นทางลาดแบบเคลื่อนที่ได้ เก็บออกได้เวลาไม่มีผู้พิการที่ใช้รถเข็นมาท่องเที่ยว ทางวัดก็จัดเก็บเอาไว้ก่อนเพื่อไม่ให้เสียทัศนียภาพ และพอมีนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้พิการต้องการใช้ทางลาดสำหรับรถเข็น อาจจะมียุติบริการ การแจ้งเจ้าหน้าที่ของวัดนำมาติดตั้งเพื่อบริการเป็นครั้งคราวไปก็ได้ ในส่วนของพระเจดีย์หลวงที่นับว่าเป็นจุดเด่นสำคัญของวัด ควรมีการจัดระเบียบการเดินเข้าชมพระเจดีย์ โดยอาจจะทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเดินวนเวียนซ้าย หรือเวียนขวาให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และสร้างจุดถ่ายภาพที่แนะนำมุมการถ่ายภาพพระเจดีย์ให้ภาพออกมาครอบคลุมพระเจดีย์ทั้งหมด

โคจรสัปปายะ

โคจรสัปปายะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง สถานที่ที่เกี่ยวของภิกษุซึ่งไม่มีหญิงแพศยา (โสเภณี) ไม่มีหญิงหม้าย ไม่มีสาเชื้อ (สาวแก่) ไม่มีบัณฑิตะกั ไม่มีภิกษุณี ไม่มีร้านสุรา ไม่เป็นสถานที่ต้องคลุกคลีกับพระราชา มหาอำมาตย์ และพวกเดียรัถย์ ตรงกันข้ามต้องเป็นสถานที่ของตระกูลที่มีศรัทธาเลื่อมใสเป็นดุจบ่อน้ำ รุ่งเรืองด้วยผ้ากาสาอะ อบอวลด้วยกลิ่นกุญี ใคร่ความผาสุกแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก

อุบาสิกา เป็นสถานที่ที่ภิกษุสาวรมอินทรีย์ ๖ งตเว้นการชวนชววยในการดู การละเล่น ที่ เป็นข้าศึกต่อกุล เช่นการพ้อน การขับร้อง การประโคมดนตรี (อง.ทสก.,เล่ม 24,ข้อ 17)

ภิกษุในศาสนา นี้ ไม่เป็นผู้เที่ยวไปในสำนักของหญิงแพศยา ไม่เป็นผู้เที่ยว ไปในสำนักของหญิง หมาย ไม่เป็นผู้เที่ยวไปในสำนักของสาวเปื้อ ไม่เป็นผู้เที่ยวไปใน สำนักของบัณฑิต ไม่เป็นผู้เที่ยวไปใน สำนักของนางภิกษุณี ไม่เป็นผู้เที่ยวไปใน โรงสุรา เป็นผู้ไม่คลุกคลีกับด้วยพระราชา มหาอำมาตย์ของ พระราชา เดียรถีย์ สาวก ของเดียรถีย์ ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ก็หรือตระกูลนั้นใด มี ศรัทธา เลื่อมใส เป็นที่ควรไปมา รุ่งเรืองไปด้วยผ้ากาสาจะมีโยที่ปฏิบัติเข้าออกอยู่เนืองๆ เป็นผู้ใครต่อ ความเจริญ ใครต่อสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ใครต่อความผาสุก ใครต่อ ความเกษมจากโยคะ แก่พวกภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ ย่อมคบหา เข้าไปหา เข้าไปหา บ่อยๆ ซึ่งตระกูลเห็นปานนั้น (อภิ.วิ.,เล่ม 35, ข้อ 514)

การสัญจรไปยังวัดเจตีย์หลวง เนื่องจากวัดอยู่ใจกลางเมืองการคมนาคมที่ สะดวกมีรถโดยสาร หลายสายวิ่งผ่าน ภายในวัดยังมีลานจอดรถไว้รับรองพอสมควร แต่ถ้าวัดมีงานพิธีสำคัญที่ผู้คนมาร่วมงาน เป็นจำนวนมาก ทางวัดสามารถประสานงานกับสถานที่รอบๆบริเวณวัดเพื่อใช้เป็นสถานที่จอดรถผู้มา ร่วมงานได้ ซึ่งเป็นพันธมิตรที่ดีต่อกัน สร้างความสะดวกสบายแก่ผู้มาวัด

ภัสสสปปายะ

ภัสสสปปายะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง คำพูดที่สบาย คือถ้อยคำที่ได้ยินและพูดคุยเป็น ถ้อยคำที่ ไม่ผิดศีล และเป็นธรรม ไพเราะเสนาะโสต น่าฟัง เป็นถ้อยคำที่มีแต่จะชักจูงให้พากเพียรในการ ปฏิบัติ เป็นถ้อยคำที่ไม่ก่อให้เกิดการเข้าใจผิด เรื่องที่ควรพูดคุยนั้น พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้ 10 ประการ คือ

- 1) อัปปิชนกถา คือ เรื่องความมกน้อยถ้อยคำที่ชักนำไปปรารถนาน้อย
- 2) สันตุฏฐกถา คือ เรื่องความสันโดษ ถ้อยคำที่ชักนำไปมีความสันโดษ
- 3) ปวิเวกกถา คือ เรื่องความสงัด ถ้อยคำที่ชักนำไปมีความสงัดกายและใจ
- 4) อสังสักกถา คือ เรื่องความไม่คลุกคลี ถ้อยคำที่ชักนำไปไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ
- 5) วิริยารัมภกถา คือ เรื่องการปรารถนาความเพียรถ้อยคำที่ชักนำไปมุ่งมั่นทำความเพียร
- 6) สีลกถา คือ เรื่องศีล ถ้อยคำที่ชักนำไปตั้งอยู่ในศีล
- 7) สมာธิกถา คือ เรื่องสมาธิ ถ้อยคำที่ชักนำไปทำจิตให้ตั้งมั่น
- 8) ปัญญาถา คือ เรื่องปัญญา ถ้อยคำที่ชักนำไปเกิดปัญญา
- 9) วิมุตตีกถา คือ เรื่องวิมุตติ ถ้อยคำที่ชักนำไปทำใจพ้นจากกิเลสและความ ทุกข์
- 10) วิมุตติญาณทัสสนกถา คือ เรื่องความรู้ความเห็นในวิมุตติถ้อยคำที่ชักนำไปสนใจ และ เข้าใจ เรื่องความรู้ความเห็นในภาวะที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ (อง.ทสก.,เล่ม 24, ข้อ 69)

คำพูดที่สบาย คือถ้อยคำที่ได้ยินและพูดคุยเป็นถ้อยคำที่ ไม่ผิดศีล และเป็นธรรม ไพเราะเสนาะ โสต น่าฟัง เป็นถ้อยคำที่มีแต่จะชักจูงให้ปฏิบัติดี ไม่ก่อให้เกิดการเข้าใจผิด ในที่นี้หมายรวมถึงการ ประชาสัมพันธ์วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2531) ได้พบว่า การสื่อสารมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การอัดเสียง เพื่อให้ข้อมูลของวัด เพื่อให้บริการผู้พิการตามจุดต่างๆ หรือมีจอภาพแสดงข้อมูลที่นำเสนอแทนการใช้ บุคคล

บุคคลสัปายะ

บุคคลสัปายะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง บุคคลสบาย คือ บุคคลที่อยู่เข้ากันได้ ประพฤติในทางเดียวกัน ไม่เป็นศัตรู ช่วยส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้าในทางปฏิบัติ ช่วยถ่ายทอดพระ ธรรมอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การอาศัยบุคคลของภิกษุ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงธรรมเรื่องบุคคลผู้ควรอาศัยมี 4 ประเภท คือ

1) ถ้าอาศัยแล้ว สติไม่ตั้งมั่น จิตไม่เป็นสมาธิ อาสวะไม่สิ้น ไม่บรรลุนิพพาน กิเลสอันยอเยียมทั้งปวงจึง 4 ก็หาได้ยาก ก็ควรหลีกเลี่ยงจากบุคคลนั้นไม่ควรอยู่ในเวลากลางวันหรือกลางคืน

2) ถ้าอาศัยแล้ว สติไม่ตั้งมั่น เป็นต้น แต่ปัจจัย 4 หาได้ไม่ยากก็ควรพิจารณา ว่าตนไม่ได้บวช เพราะเหตุแห่งปัจจัย 4 พิจารณาแล้วก็ควรหลีกเลี่ยงจากบุคคลนั้น ไม่ควรอยู่

3) ถ้าอาศัยแล้ว สติตั้งมั่น เป็นต้น แต่ปัจจัย 4 หาได้ยาก ก็ควรพิจารณาว่าตน ไม่ได้บวช เพราะเหตุแห่งปัจจัย 4 พิจารณาแล้วก็ควรอาศัยบุคคลนั้น ไม่ควรหลีกเลี่ยง

4) ถ้าอาศัยแล้ว สติตั้งมั่น เป็นต้น และปัจจัย 4 ก็หาได้ไม่ยาก ก็ควรอาศัย บุคคลนั้นแม้ตลอดชีวิต ไม่ควรหลีกเลี่ยง (ม.ม., เล่ม 12, ข้อ 190-198)

บุคคลที่เหมาะสมกับวัดตามหลักบุคคลสัปายะ ควรมีกิจกรรมารยาท มีวาจาสุภาพ มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารได้หลายภาษา แต่งกายเหมาะสม หรืออาจจะมีแบบฟอร์มเครื่องแต่งกายที่บ่งบอกชัดเจนว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของวัด เพื่อจะได้ให้บริการนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม มีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลวัดที่เป็นการตอบคำถามที่น่าสนใจของผู้ที่มาเยี่ยมชมวัด นอกจากนี้ ข้อมูลเบื้องต้นที่ทางวัดได้ประกาศไว้แล้ว การที่นักท่องเที่ยวได้พูดคุยสอบถามศึกษาข้อมูลจากบุคคลที่ดูแลวัดแห่งนี้จะทำให้รู้สึกประทับใจในการบริการแล้วกลับมาเที่ยวอีกในโอกาสต่อไป

โภชนสัปายะ

โภชนสัปายะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง อาหารที่สบาย คือ อาหารที่รับประทานเพื่อให้กายนี้ ตั้งอยู่ได้ ไม่ได้รับประทานเพื่อประดับตกแต่ง แต่รับประทานเพื่อเกื้อกูลแก่การประพฤติ พรหมจรรย์ รับประทานในปริมาณที่พอเหมาะไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงถึงความเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ คือ อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้วกลืนกินอาหาร ไม่ใช่เพื่อจะเล่น เพื่อจะมัวเมา เพื่อความผ่องใส เพื่อความงดงาม เพียงเพื่อความดำรงอยู่แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้เพื่อ บำบัดความอยากอาหาร เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า จักกำจัดเวทนาเก่าเสียด้วยจักไม่ให้เกิดเวทนาใหม่เกิดขึ้นด้วย ความเป็นไปแห่งอริยาบถ ความเป็นผู้ไม่มีโทษ และความอยู่เป็นผาสุกจักมี แก่เรา ชื่อว่าเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ (ม.ม., เล่ม 13, ข้อ 24)

อาหารที่เหมาะสมกับความเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ภายในวัดมีร้านค้าขายอาหารและเครื่องดื่มอยู่หลายร้าน เช่น ร้านกาแฟอารักข์ ที่สร้างมาเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยวรักดื่มชานมหวานที่ทำออกมาดูดีมีฐานะน้อย ราคาที่ตามสภาพของร้านที่บางคนอาจจะบอกว่าแพงไป แต่ก็ไม่ได้แพงมากเมื่อเทียบกับการลงทุนประดับตกแต่งร้านและอาหารเครื่องดื่มที่บาร์สตาร์สร้างสรรมาให้ลูกค้า ร้านตั้งอยู่ด้านหลังบริเวณอาคารสวัสดิการ มีที่นั่งให้พักผ่อนหย่อนใจได้ร่มเงาต้นไม้ใหญ่ริมสระน้ำที่มีปลาแหวกว่ายไปมาให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม สำหรับคนที่ประหยัดอยากดื่มเครื่องดื่มราคาชาวบ้านตามท้องตลาดก็มีร้านค้าที่เปิดขายเครื่องดื่มทั่วไปในราคาประหยัดในบริเวณด้านหน้าวัด ซึ่งก็เป็นการบริการนักท่องเที่ยวให้

มีโอกาสเลือกตามความสะดวกของตนเอง เพื่อความสบายใจของตนเอง สำหรับร้านอาหารส่วนใหญ่จะมีไว้ให้บริการนักศึกษาที่มาศึกษาในสถานศึกษาของวัดมากกว่าให้บริการนักท่องเที่ยว เนื่องจากบริเวณด้านนอกวัดรอบๆมีร้านค้ามากมายอยู่แล้ว

อุตุสัปปายะ

อุตุสัปปายะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง ฤดูกาลที่สบาย คือ สภาพบรรยากาศในสถานที่เสนาสนะ อันเป็นสถานที่ที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติ ช่วยส่งเสริมความเจริญในการปฏิบัติ ไม่ร้อนนัก ไม่หนาวนัก อันเป็นเหตุให้เกิดความเกียจคร้านในการปฏิบัติ สอดคล้องกับเสนาสนะ อยู่ไม่ไกลนัก ไม่ไกลนักมีทางไปมาสะดวก กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนมีเสียงน้อย ไม่อึกทึก มีเหลือบ ยุงลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานกระทบน้อย

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสถึงการอาศัยอยู่ในเสนาสนะในฤดูต่างๆ คือ ถ้าลม เจือด้วยฝนคลีพัฒมาแต่ทิศตะวันออก จึงปิดหน้าต่างด้านตะวันออก ถ้าพัฒมาแต่ทิศตะวันตก ซึ่งปิด หน้าต่างด้านตะวันตก ถ้าพัฒมาแต่ทิศเหนือ จึงปิดหน้าต่างด้านเหนือถ้าพัฒมาแต่ทิศใต้ พึงปิด หน้าต่างด้านใต้ ถ้าฤดูหนาวจึงเปิดหน้าต่าง กลางวัน กลางคืนพึงปิดถ้าฤดูร้อน จึงปิดหน้าต่าง กลางวัน กลางคืนจึงเปิด พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทอันเนื่องมาจากฤดูฝน คือให้ภิกษุจำพรรษาตลอดฤดูฝน เพราะภิกษุจาริกไปในทิศต่าง ย่อมเหยียบย่ำ ดินชาติอันเขียวสด เปียกเปียก อินทรีย์อย่างหนึ่งซึ่งมีชีวะ ยังสัตว์เล็กๆ จำนวนมากให้ถึงความวอดวาย ซึ่งชาวบ้านติเตียน

สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม เนื่องจากเมืองไทยมีหลายฤดู ทั้ง ร้อน ฝน หนาว แต่ก็ไม่ได้มีสภาพอากาศที่เลวร้ายมากเหมือนเมืองนอก ดังนั้น การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวสามารถทำได้ตลอดทั้งปี ซึ่งไม่เหมือนกับวัดบางแห่งที่ต้องมีการเปิดให้เข้าชมเป็นบางฤดูกาลเท่านั้น

อิริยาบถสัปปายะ

อิริยาบถสัปปายะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง อิริยาบถที่สบายต่อการปฏิบัติ ทำให้เกื้อกูลต่อการปฏิบัติ คือ บางคนมีจริตเหมาะกับการจงกรม บางคนมีจริตเหมาะกับการนั่งสมาธิ บางคนมีจริตในการสมาทานปฏิบัติตรงๆ อิริยาบถ 4 คือ เดิน ยืน นั่ง นอน พระพุทธเจ้าตรัสถึงการมีสติในอิริยาบถต่าง ๆ ดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุเมื่อเห็น ก็รู้ชัดว่าเราเดิน เมื่อยืนก็รู้ชัดว่า เราขึ้น เมื่อนั่ง ก็รู้ชัดว่าเรานั่ง เมื่อนอนก็รู้ชัดว่าเรานอน หรือ เธอตั้งกายไว้ด้วยอาการ อย่างไร ๆ ก็รู้อาการอย่างนั้น ๆ ดังพรรณนามาฉะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย ภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้ง ภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือความเกิด ขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ ความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกาย บ้าง ย่อมอยู่ อีกอย่างหนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่น อยู่ว่า กายมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้เพียงสักว่า อาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อัน ตัณหาและทิฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไร ๆ ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ (ที.ม., เล่ม 10, ข้อ 375)

พระพุทธเจ้าตรัสถึงอิริยาบถและการเคลื่อนไหวร่างกายต่าง ๆ ดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุย่อมทำความรู้สึกตัวในการ ก้าว ในการ ถอย ในการ แล ในการ เหลียว ในการ เข้า ในการ เหยียดออก ในการ ทรงผ้าสังฆาฏิ บาตรและจีวร ในการ ฉ้น การ ต้ม การ เคี้ยว การ ลิ้ม ในการ ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ ย่อมทำความรู้สึกตัว ในการ เดิน การ ยืน การ นั่ง การ หลับ การ ตื่น การ พุด การ นิ่ง ดัง พรรณนามาฉะนี้ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกาย

ภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นกาย ในกายทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็น ธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้ง ความเสื่อมในกายบ้าง ย่อมอยู่อย่างหนึ่ง สติของเธอ ที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กายมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อัน ตัณหาและทิฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูกิริยาทั้งหลายอย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ (ที.ม., เล่ม 10, ข้อ 376)

อิริยาบถที่เหมาะสมสบายต่อการปฏิบัติ วัดเจดีย์หลวงได้จัดให้มีม้านั่งวางเว้นระยะห่างบริเวณรอบๆพระเจดีย์หลวง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้นั่งพักชมความงดงามของพระเจดีย์ และมีศาลาทรงไทยหลังเล็กๆหลายหลังเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้หลบแดดหลบฝนอีกด้วย ส่วนภายในพระวิหารหลวงยังขาดเก้าอี้ให้นั่งพักสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการเวลาขึ้นไปกราบพระและนั่งพักหรือนั่งสมาธิสงบนิ่งเป็นการชั่วคราว

ในบทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอวัดเจดีย์หลวงที่เป็นวัดเก่าแก่มิถานานที่น่าสนใจตามประวัติในพระพุทธศาสนา และมีความสำคัญอยู่คู่เมืองเชียงใหม่อีกวัดหนึ่ง ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา และเป็นสถานที่ปฏิบัติกรรมฐานตามสายลูกศิษย์หลวงปู่่มั่น พระวัดป่าสายกรรมฐานที่ปฏิบัติเคร่งครัดในวินัยจนเป็นที่น่าเคารพศรัทธาของลูกศิษย์มากมาย ซึ่งปัจจุบันวัดเจดีย์หลวงก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีสิ่งที่น่าสนใจที่จะได้รับการปรับปรุงซึ่งบางอย่างก็เสื่อมสภาพตามกาลเวลา ด้วยวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งพระพุทธศาสนา การพัฒนาวัดจึงควรนำหลักการทางพุทธศาสนามาอ้างอิง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เช่น หลักสัปปายะ 7 เป็นต้น เพื่อให้วัดได้รับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตคนในยุคปัจจุบันมากขึ้น

บทสรุป

วัดเจดีย์หลวงเป็นวัดที่มีชื่ออยู่ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกหนึ่งในแปดวัดที่พระพุทธเจ้าได้ทำนายไว้ในคัมภีร์พระเจ้าเลียบโลกฉบับวัดกุคำ ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มีศาสนสถานหลายอย่างภายในวัดที่น่าสนใจนำมาดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งวัดเจดีย์หลวงก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องบางประการที่จะสามารถนำมาปรับปรุงพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดียิ่งขึ้นไปอีกได้ โดยการนำข้อบกพร่องเหล่านั้นมาพัฒนาตามหลักสัปปายะ 7 เนื่องจากวัดเป็นสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา การนำหลักธรรมตามพระสูตรมาใช้พัฒนาจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง อีกทั้งวัดมีอดีตเจ้าอาวาสที่เป็นพระป่าสายกรรมฐานที่ประพฤติปฏิบัติเคร่งครัดน่าเคารพนับถือมีลูกศิษย์มากมายและเมื่อท่านได้ละสังขารไปแล้วกระดูกอัฐิธาตุของท่านได้ถูกแบ่งกระจายไปยังที่ต่างๆตามที่ลูกศิษย์ท่านจะนำไปบูชารวมถึงเก็บไว้ที่วัดเจดีย์หลวงด้วย และต่อมาได้กลายเป็นธาตุคล้ายของพระพุทธเจ้า ซึ่งก็ยิ่งเพิ่มความเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านมากขึ้น และสถานที่ต่างๆที่ท่านเคยไปพำนักก็กลายเป็นวัดป่าสายกรรมฐานที่มีลูกศิษย์มากมายรวมถึงวัดเจดีย์หลวงด้วยที่กลายเป็นแหล่งพำนักของพระป่าสายกรรมฐาน จากประวัติของวัดอันยาวนานเป็นมีเรื่องราวที่น่าสนใจหลายเรื่องเกี่ยวกับวัดและผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัด สามารถนำเรื่องราวต่างๆเหล่านั้นมาทำเป็นตำนานเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง เพื่อให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไปอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กตัญญู ชูชื่น. (2525). *พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา: บทวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
ชมรมกัลป์ยาศรัทธา. (2549). *ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต และมุตโตทัย*. กรุงเทพฯ : (มปท).

ตุลาภรณ์ แสนปรน และ ดลยา แก้วคำแสน (ผู้ปริวรรต). (มปป). *ตำนานพระเจ้าเลียบโลกวัดกุ๋คำ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

เจียรชาย อักษรดิษฐ์. (2545). *ชุดาตุ: บทบาทและความหมายของพระธาตุในอนุภูมิภาคอุษาคเนย์ กรณีศึกษาความเชื่อเรื่องพระธาตุปีเกิดล้านนา*. เชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปฐม นิคมานนท์ และภัทรา นิคมานนท์. (2552). *หลวงปู่มั่น ฐริทัตโต*. กรุงเทพฯ : พี เอ ลิฟวิ่ง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิวัฒน์ชัย บุญยักดี. (2531). “วัด: จำเป็นอย่างไรจะต้องมีคู่มือพัฒนา”. *จุลสารการท่องเที่ยว*.

ส.กวีวัฒน์. (2563). *ประวัติวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร*. เชียงใหม่ : (มปป).

สุชีพ ปัญญาภาพ. (2559). *พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน*. มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และ วัลลภ ทองอ่อน. (2559). รูปแบบทางพื้นที่ของตำนานพระเจ้าเลียบโลก : บทวิเคราะห์ตำนานด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์. *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 35(2), 23-45.

สุทิตย์ อาภากร และ เสรีชน นริสสโส. (2556). *การพัฒนา รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยว พระพุทธศาสนาในประเทศไทย*.
ducation. Boston MA.: Allyn and Bacon.